

УДК 37.013

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.68-1.22>**Л. Л. Савченко**кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методики дошкільної освіти
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

СПІВПРАЦЯ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В ПІДГОТОВЦІ ДИТИНИ ДО НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена проблемі відповідності дошкільної освіти вимогам сучасної української школи. Наголошується, що сьогодні національна система освіти є основою розвитку особистості, суспільства, держави загалом, запорукою майбутнього України. Вона є визначальним чинником політичної, соціально-економічної, культурної та наукової життєдіяльності суспільства.

У статті розглядається реалізація наступності навчання в дошкільних навчальних закладах і початковій школі як наступність між змістом Базового компонента дошкільної освіти та Державним стандартом початкової загальної освіти, в якому зазначено, що філософія Нової української школи закладає фундамент для успіху та самореалізації особистості, формування цілісної особистості з увагою до інтелектуального, духовного, емоційного, соціального та фізичного розвитку, що є передумовою життєвого успіху дитини.

Звернуто увагу на психологічний, методичний та практичний аспекти співпраці дошкільної та початкової освіти. Проаналізовано компоненти психологічної готовності дитини до навчання. Зазначено, що психологічна готовність не зводиться до простої сукупності її компонентів, а становить єдине ціле. Не залишилися поза увагою й поняття біологічної зрілості дитини та її фізичного розвитку.

Враховуючи мету національної дошкільної та початкової освіти – створення сприятливих умов для особистісного ставлення та творчої самореалізації кожної дитини, в статті зазначено, що пріоритетами державної політики в розвитку дошкільної та початкової освіти є її особистісна орієнтація, формування гуманістичних цінностей, забезпечення фізичного, психологічного та морального здоров'я дитини, реалізація наступності дошкільної та початкової освіти.

Зроблено висновки, що в умовах реформування освітньої галузі співпраця дошкільної та початкової освіти забезпечить системний розвиток дитини, сформує її особистісну культуру, сприятиме самореалізації та саморозвитку дитини, а не виконуватиме функцію лише підготовчого етапу до навчання в школі.

Ключові слова: дошкільна освіта, початкова освіта, Нова українська школа, особистість, співпраця, наступність, освітній процес, психологічна готовність дитини до школи, емоційно-вольова готовність, соціальна готовність, інтелектуальна готовність, мотиваційна готовність, фізичний розвиток, біологічна зрілість.

Постановка проблеми. З переходом загальної середньої освіти на нові терміни, структуру та зміст навчання актуалізується питання пошуку шляхів забезпечення цілісного розвитку особистості на різних рівнях освіти. Неперервність здобуття людиною освіти є можливою за умови реалізації принципів перспективності і наступності між суміжними рівнями освіти.

Психологічно виваженому та успішному для дитини переходу від дошкільної до початкової освіти сприятимуть об'єднані зусилля педагогічних колективів закладів дошкільної й загальної середньої освіти та батьківської громадськості.

Актуальними є питання забезпечення наступності змісту дошкільної та початкової освіти, відповідність Базового компонента дошкільної освіти віковим особливостям дітей старшого дошкільного віку та вимогам концептуальних засад реформування Нової української школи,

доцільність використання вчителями під час першого (адаптаційно-ігрового) циклу початкової освіти досвіду роботи педагогів закладів дошкільної освіти зі старшими дошкільниками.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Готовність до шкільного навчання – глибоке поняття, яке потребує комплексних психологічних досліджень. Розкриттям різних аспектів у підготовці дітей дошкільного віку до школи займалися педагоги і психологи минулого: К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський. Такими дослідженнями займалися такі сучасні науковці, як А. Богуш, Н. Бібік, М. Вашуленка, Н. Гавриш, О. Кононко, С. Лавренєва, Л. Пироженко, З. Плохій, К. Прищепа, Г. Суворова, А. Середницька та інші. Проблема наступності в навчанні і вихованні дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку досліджувалась такими педагогами і психологами, як

Л. Артемова, В. Кузь, Г. Люблянська, О. Проскура, О. Савченко, Д. Струннікова; діагностика готовності до шкільного навчання – О. Венгер, Ю. Гільбух, В. Дубровіна та інші. В останні десятиліття виконано низку досліджень вітчизняних (О. Боделан, Л. Дзюбко, Г. Назаренко, Л. Федорович, О. Чепка, Н. Черепаня та інші) і зарубіжних учених (Т. Єрахтіна, С. Козін, І. Накова, Т. Солякова та інші), у яких розкривається процес моделювання організаційно-педагогічних умов забезпечення наступності між дошкільною й початковою освітою в контексті психологічної підготовки, активізації особистісних ресурсів і сприяння адаптації дітей до школи. У наукових дослідженнях розкриваються також проблеми формування готовності педагогів до реалізації зв'язків між закладами дошкільної освіти і початковою школою, інтеграції професійної підготовки вихователів і вчителів (І. Гончарова, Л. Коломієць, М. Прокоф'єва, О. Соколова та інші). Аналіз праць науковців доводить, що підготовка дітей старшого дошкільного віку до школи зосереджується як на загальній підготовці, так і на спеціальній. Хоча проблема співпраці потребує глибшого теоретичного обґрунтування та практичного осмислення.

Мета статті – аналіз готовності дітей старшого дошкільного віку до навчання у Новій українській школі як основи забезпечення наступності освіти, набуття певного практичного досвіду, необхідного для використання у майбутньому житті.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах модернізації дошкільної освіти особлива увага приділяється ролі дошкільного закладу як організатора освітнього середовища для розвитку особистості. Дошкільна освіта є першою ланкою у неперервній системі освіти, від її старту залежатимуть якість і динаміка особистісного розвитку, життєвого спрямування та світорозуміння дорослої людини. Як перша самоцінна ланка, дошкільна освіта має гнучко реагувати на соціальні запити, оснащувати дитину якісною та необхідною інформацією, допомагати реалізувати свій природний потенціал, формувати здатність протистояти руйнівним зовнішнім впливам, орієнтуватись на фундаментальні загальнолюдські й національні цінності [1, с. 1]. У Законі України «Про дошкільну освіту» закладено обов'язковість дошкільної освіти й підготовка дітей до шкільного навчання. Базовий компонент, в якому визначено державні стандарти дошкільної освіти, орієнтує педагогів на певну роботу з цього питання. І у зв'язку з цим постає питання наступності, а також робота в єдності із сім'єю, щоб забезпечити подальший фізичний, психічний, соціальний, мовленнєвий розвиток дитини в школі. Саме там вони отримують

перші уявлення про життя, поведінку і вчинки людей, в родині оволодівають корисними звичками і досвідом життя, отримують багато радості [3, с. 99].

Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти характеризуються переходом від традиційної навчально-дисциплінарної моделі виховання до розвивальної конструктивної моделі, орієнтованої на особистість і результат. Потрібно створити сприятливі умови для особистісного становлення й творчої самореалізації кожної дитини, формування її життєвої компетентності.

Перехід дитини з дитячого садка до школи є важливим етапом її життя, який пов'язаний не лише зі зміною середовища її розвитку, а й з відповідними процесами самоусвідомлення, зіткненням із новими проблемами, відкриттям у собі нових можливостей тощо. Одним дітям це додає піднесеного настрою, відчуття чогось якісного, іншим вселяє ностальгію за звичним життям у дитячому садочку, інколи породжує стресові стани. Тому дуже важливо, щоб у закладі дошкільної освіти, в сім'ї допомогли дитині усвідомити, що школа є продовженням того, чим займалася, що опановувала вона в дитячому садку. Не менш важливо, щоб із перших днів перебування в школі дитина на конкретних прикладах переконувалася в цьому. Все це стане можливим, коли дотримуватися принципу наступності дошкільної та початкової освіти.

Поєднання дошкільної та початкової освіти створює передумови для виявлення індивідуальності кожного вихованця, що значно складніше зробити в загальноосвітній школі. Як свідчать дослідження, об'єднання двох підсистем значно посилює виховні можливості, створює умови для психологічно комфортного переходу дитини з дитсадочка у школу.

Психологічний аспект:

1. вивчення особливостей розвитку дітей на перехідному етапі;
2. визначення специфіки переходу від ігрової до навчальної діяльності;
3. забезпечення психологізації освітнього процесу як умови формування особистості на двох рівнях.

Методичний аспект:

1. взаємне ознайомлення з методами і формами навчально-виховної роботи в старшій групі дошкільного закладу та в 1-му класі школи;
2. забезпечення наступності щодо методів і прийомів роботи з дітьми щодо розвитку мовлення, математики, ознайомлення з довкіллям, фізичного, естетичного та соціального виховання. Цей аспект реалізується через спільне відвідування вихователями та вчителями занять (уроків) та їх обговоренням, семінари-практикуми з певних методик; проведення спільних педагогічних

нарад, виставок, конференцій; взаємоконсультування; обмін передовим педагогічним досвідом роботи тощо.

Практичний аспект:

1. попереднє знайомство вчителів зі своїми майбутніми учнями;

2. кураторство вихователями своїх колишніх вихованців.

Ефективність навчання дітей у школі визначається рівнем їхньої підготовки. Готовність до навчання – це важливий підсумок виховання і навчання дошкільників у ЗДО і сім'ї. Вона визначається системою вимог, які висуває школа до дитини. Характер цих вимог зумовлений особливостями нової соціально-психологічної позиції дитини-школяра, з його новими обов'язками, до виховання яких він повинен бути готовий.

Психологічна готовність дитини до школи – система психологічних характеристик дитини, необхідних для успішного навчання в школі [7, с. 89].

Важливим показником такої готовності є позитивне ставлення дошкільника до навчання, здатність коригувати свою поведінку, докладати зусиль для розв'язання завдань, які ставлять дорослі, навички мовного спілкування, розвиток риторички, рухової координації. Особливо складним цей період є для 6-7-річних дітей, оскільки вони переживають у своєму розвитку кризу, яка характеризується складними фізичними і психологічними змінами.

Важливим складником готовності дитини до школи є її психологічна готовність. Є різні думки фахівців щодо структури психологічної готовності, однак здебільшого виокремлюють такі її компоненти: соціальний; емоційно-вольовий; інтелектуальний; мотиваційний.

Соціальний компонент – наявність у дитини потреби в спілкуванні з іншими дітьми, вміння підпорядковуватися інтересам дитячих груп, здатність виконувати соціальну роль у ситуації шкільного навчання. Соціальна готовність до школи передбачає і належну сформованість у дитини вміння вибудовувати свої взаємини з педагогом та однолітками.

Основними показниками емоційно-вольової готовності є певний ступінь сформованості довільних психічних процесів (цілеспрямованого сприймання, запам'ятовування, уваги), уміння долати посильні труднощі, навички самостійності, організованості, швидкий темп роботи, що вимагає зібраності, зосередженості (на противагу імпульсивності, схильності відволікатись), опанування основними правилами поведінки у навчальних та інших ситуаціях, уміння правильно реагувати на оцінку виконаного завдання, оцінювати свою роботу.

Дитина з високим рівнем емоційно-вольової готовності до школи адекватно сприймає

завдання, співвідносить їх за ступенем складності. Через необхідність долати труднощі вона не втрачає рівноваги: звертається за допомогою до дорослих або намагається впоратися самотужки, переносить невдачі (не розгублюється, не плаче), шукає способи вдосконалення своєї роботи чи поведінки. Тобто виявляє необхідний для школи рівень самостійності.

Інтелектуальна готовність до навчання у школі виявляється в загальному рівні розумового розвитку дитини, володінні вміннями і навичками, необхідними для вивчення передбачених освітніми програмами предметів. Про сформованість інтелектуального компонента психологічної готовності дитини до школи свідчать: розвинене сприймання; стійка пізнавальна увага; розвинені мислення та мисленнєві операції – проявляється у здатності виокремлювати та розуміти важливі ознаки та зв'язки між предметами; здатність відтворювати зразок; оволодіння усним мовленням; розвиток дрібної моторики, зорової координації; розвиток здатності до навчання. Вивчення реалій практики організації освітнього процесу дітей дошкільного віку дає змогу констатувати, що традиційно найбільша увага приділяється інтелектуальному розвитку дитини як необхідному складнику подальшої навчальної діяльності.

Зазначимо, що сьогодні у практиці ЗДО спостерігаються значні відмінності між сучасною концепцією інтелектуального розвитку дитини та практикою організації освітнього процесу. Це зумовлено низкою об'єктивних причин: недостатня освіченість і відсутність мотивації до плідної роботи практичних працівників галузі дошкільної освіти; протиріччя між сучасною концепцією інтелектуального розвитку дитини та запитом батьків на надання освітніх послуг, що не відповідають цій концепції; протиріччя між сучасною концепцією інтелектуального розвитку дитини та вимогами прихильників традиційної шкільної системи щодо інтелектуального розвитку майбутніх першокласників; недостатня матеріальна база та фінансування більшості ЗДО.

Розглядаючи питання інтелектуальної готовності дитини до навчання, концепція НУШ передбачає посилену увагу педагогів-дошкільників до питання швидкого вдосконалення процесу сприймання, яке пов'язане з виведенням на центральне місце у психічному розвитку дитини мислення та його переходом «від наочно-образного до словесно-логічного, понятійного мислення» [4, с. 41] дитини.

Мотиваційний компонент психологічної готовності дитини до школи відображає її бажання чи небажання вчитися. Цей компонент є визначальним у структурі психологічної готовності дитини до навчання в школі, бо від нього залежить входження дитини в нову для неї діяльність, яка

відрізняється від ігрової обов'язковістю, інтелектуальним навантаженням, необхідністю долати труднощі тощо.

Основними компонентами мотиваційної готовності дитини до школи є правильне уявлення про навчання як важливу і відповідальну діяльність, пізнавальний інтерес до світу. Ця готовність виникає наприкінці дошкільного – на початку шкільного періоду як потреба в набутті знань і вмінь, свідчення якісно нового етапу розвитку пізнавальної сфери [6, с. 414]. Мотиви навчання формують внутрішню позицію школяра, яка є одним з основних показників психологічної готовності дитини до навчання.

І педагоги, і батьки часто недооцінюють роль сформованості навичок здорового способу життя – фізичний аспект розвитку дитини. Фахівці стверджують, що саме фізичний розвиток є запорукою успішного навчання дитини в школі. Фізична готовність, відповідний стан здоров'я дитини – це одна з основних передумов її успішного навчання в школі.

Не можна забувати і про біологічну зрілість – досягнутий рівень дозрівання організму дитини. Біологічно зрілій дитині легше впоратися з фізичними та розумовими навантаженнями, адаптуватися до нових умов, оскільки вона менш вразлива до стресу, збудників дитячих інфекційних хвороб. Бажано також приділити увагу антропометричним показникам дитини (вазі, зросту, зміні молочних зубів на постійні тощо).

Одне з найголовніших питань у роботі закладів освіти – психолого-педагогічна просвіта батьків – набуває особливого значення під час підготовки дитини до навчання в школі. Завданням педагогів полягає у формуванні відповідного рівня психолого-педагогічної грамотності батьків щодо вікових особливостей розвитку старшого дошкільника та молодшого школяра, а також у формуванні в них уміння налагоджувати партнерську взаємодію з дитиною – майбутнім першокласником. Робота з батьками повинна мати цілісний характер, згуртувати педагогів і батьків у єдиний дружній педагогічний колектив, у якому кожний своїми засобами і шляхами прагне до спільної мети – якнайкраще організувати життя дітей і забезпечити всебічний розвиток кожної дитини.

Концепцією НУШ визначено нову роль вчителя – «не як єдиного наставника та джерела знань, а як коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини» [4, с. 16]. Відносини партнерства та дитиноцентризм, що є основою цього твердження, мають перейти з теоретичних основ дошкільної галузі освіти у практичну діяльність ЗДО.

Тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти в умовах реформування загальної серед-

ньої освіти на засадах Концепції Нової української школи мають багато спільного. Зокрема, гуманізм як норма поваги до особистості, доброзичливе, бережне ставлення до дитини без спонукання і насилля; визнання самоцінності кожного вікового періоду та орієнтація на вікові особливості; урахування індивідуальних інтересів, здібностей, темпу розвитку дитини; опора на досягнення попереднього етапу розвитку; створення сприятливих умов для формування і розвитку в дитини пізнавальних, психічних процесів, належної спрямованості на активність у соціумі, конструктивних мотивів поведінки, самосвідомості, позитивної самооцінки, самоповаги та шанобливого ставлення до тих, хто її оточує; забезпечення реалізації можливостей дитини тощо.

У Базовому компоненті дошкільної освіти (у редакції 2012 р.) та Державному стандарті початкової освіти (2018 р.) визначається пріоритетність особистісно-орієнтованого, компетентнісного, діяльнісного, середовищного підходів до розв'язання основних завдань дошкільної та початкової освіти. Обидва документи покликані забезпечити становлення особистості дитини, її фізичний, комунікативний, пізнавальний, соціально-моральний, художньо-естетичний, креативний розвиток, набуття нею практичного досвіду.

Висновки. Отже, система дошкільної та початкової освіти має забезпечувати надання пріоритету нинішнім розвивальним, виховним і навчальним завданням перед перспективними, відмову від погляду на дошкільний заклад як на школу для маленьких, переорієнтацію на соціальний розвиток дитини, плекання її індивідуальності; наступність у змісті дошкільної та початкової освіти, збереження специфіки кожної, дотримання хронологічності та поступовості в освітній роботі з дітьми зазначеного віку.

Отже, концептуальні засади Нової української школи регламентують потребу «вдосконалених» педагогічних кадрів: компетентного, умотивованого вихователя та вчителя, який має свободу творчості й розвивається професійно; орієнтованого на потреби дитини, готового до застосування інноваційних технологій і методів навчання, заснованих на співпраці; відповідального за кожну педагогічну дію і вчинок. Удосконалення системи дошкільної та початкової освіти передбачає від закладів вищої педагогічної освіти підготовку висококваліфікованих учителів Нової української школи, які виступатимуть провайдером освітніх реформ в усіх її ланках, конкурентоспроможних і всебічно освічених фахівців, які наділені низкою компетентностей, що забезпечуватимуть успішність майбутніх педагогів у практичній діяльності, здатних до генерування нових ідей, готових до гнучкої адаптації в різних професійних ситуаціях.

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / науковий керівник: А.М. Богуш. Київ : Видавництво, 2012. 26 с.
2. Державний стандарт початкової освіти : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. *Урядовий кур'єр*. 2018. № 38. 43 с.
3. Коментар до Базового компонента дошкільної освіти в Україні : наук.-метод. посіб. / наук. ред. О.Л. Кононко. Київ : Ред. журналу «Дошкільне виховання», 2003. 243 с.
4. Концепція нової української школи. URL: <https://drive.google.com/file/d/0BzKkv8gxSZUkMzZMbWtPYU9IWXM/view/27.10.2016p>. 40 с.
5. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. H.M. Bibik. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
6. Павелків Р.В. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.
7. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М. Степанов. Київ : «Академвидав», 2006. 424 с.

Savchenko L. Co-operation of prescription and primary education institutions preparing a child for a New Ukrainian school

The article is devoted to the problem of conformity of preschool education with the requirements of the modern Ukrainian school. It is emphasized that today the national education system is the basis for the development of the individual, society, the state as a whole, the pledge of the future of Ukraine. It is a determining factor in the political, socio-economic, cultural and scientific life of society.

The article deals with the implementation of continuity of education in preschool schools and elementary schools as a continuity between the content of the Basic component of preschool education and the State standard of primary general education, which states that the philosophy of the New Ukrainian School lays the foundation for success and self-realization of personality, attention to intellectual, spiritual, emotional, social and physical development, which is a prerequisite for a child's life success. Key competencies identify the social and civic competences that are needed to create a successful society in which today's students will live, and not only live but also build it. Creating, developing such a society will be possible for people who are able to communicate effectively, are able to understand other people, use the learned information, will be able to take responsibility, find common ground with others, care for, respect and love one another.

The psychological, methodological and practical aspects of cooperation between preschool and elementary education are given. The components of the child's psychological readiness for learning are analyzed. Psychological readiness does not come down to a simple set of its components, but is a whole. The concept of biological maturity of a child and its physical development were not ignored.

Considering the purpose of national preschool and elementary education – creation of favorable conditions for personal attitude and creative self-realization of each child, the article notes that the priorities of the state policy in the development of preschool and primary education are its personal orientation, formation of humanistic values, ensuring physical, psychological, psychological child, the implementation of the continuity of preschool and primary education.

It has been concluded that in the context of the educational sector reform, cooperation between preschool and primary education will ensure the systemic development of the child, will shape its personal culture, promote self-realization and self-development of the child, and will not serve as a preparatory stage only for school education.

Key words: *pre-school education, primary education, New Ukrainian school, personality, cooperation, continuity, educational process, psychological readiness of the child to school, emotional and volitional readiness, social readiness, intellectual readiness, motivational readiness, physical development, biological maturity.*